

מחיר 5 ש"ח

ב"ה

מדרוך הלכה

- חגי תשרי -

הלכה למעשה בשפה בהירה

קובץ ב'
סוכות, שמח"ת,

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

♦ **בפתח הקובץ** ♦

בשבח והודיה להשי"ת, הננו שמחים בזאת להגיש בפני ציבור אנ"ש חסידי חב"ד בארץ הקודש, מדריך הלכות ומנהגים לימי החגים הבעל"ט. קובץ זה הינו חלק שני, הכולל את הלכות ומנהגי חג הסוכות ושמח"ת.

מטרת המדריך, להקיף את כלל פרטי הלכות ומנהגי החג המעשיים, ולהגישם תחת קורת גג אחת בשפה פשוטה וברורה לכל אחד ואחת. כך שכל אחד, יוכל לפתוח את המדריך, ולמצוא את ההדרכה הברורה לפרטי פרטים.

יצוין, כי בעריכת מדריך זה הובאו רק עיקרי הדינים המצויים, ההלכות השכיחות והמנהגים הנוגעים למעשה בפועל בלבד. אין בכתיבת הלכות אלו בכדי להכריע בדברים השנויים במחלוקת.

המדריך מחולק לפי סדר הימים והחגים, באופן המקל להתמצא בו ביעילות המירבית.

בליקוט החומר נעזרנו בחוברות וספרי המלקטים: הרב י"י ברוין, הרב י"ש גינזבורג, שבח המועדים, שמירת המועדים, מעשה מלך ועוד; ותודתנו נתונה להם.

בברכת גוט יום-טוב, מתוך אחדות החסידים והתקשרות לכ"ק אד"ש מלך המשיח, שיבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, תיכף ומיד ממש.

עש"ת, תשע"ז

מכון הלכה חב"ד

יו"ל ע"י מחלקת ההו"ל של
מכון הלכה חב"ד - ארה"ק

רכז מערכת: הרב מאיר רוזנבלט

עורך: הרב יוסף יצחק בקשי

סיוע בעריכה: הרב פנחס צבי מרגליות

הגהה: ח"ה הרב מיכאל אבישיד, רב קהילת חב"ד בית שמש

הגה"ח הרב משה קורנווייץ, רב קהילת חב"ד הר יונה

הגה"ח הרב חיים קיז'נר, דיין ורב קהילת חב"ד עמנואל

עיצוב ועימוד: מאיר קולטון

להערות ותגובות: משרד 076-5409773. דוא"ל mhalachachabad@gmail.com

• בניית הסוכה •

ה. הדפנות צריכות להגיע תוך שלשה טפחים (24 ס"מ) מן הקרקע, ואם היו גבוהות שלשה טפחים מן הארץ, הסוכה פסולה⁴.

ו. אין מנהגנו בנוי סוכה⁵, ומשאירים רק היופי של הדפנות והסכך עצמם⁶.

הסכך

ז. הסכך צ"ל מדבר שגידולו מן הקרקע, ותלוש מהקרקע, ואינו מקבל טומאה⁷.

ח. **לכתחילה**, גם הדבר שמעמיד את הסכך על הדפנות צריך שיהיה מדבר שאינו מקבל טומאה – כעץ, כנ"ל. ולכן המנהג הנפוץ להניח לייסטים, מעל הדפנות⁸ ועליהם להניח את הסכך.

מותר להעמיד את הלייסטים הנ"ל על הדפנות, וכן אפשר לחבר אותם לדפנות ע"י מסמרים או ברגים וכיו"ב.

כאשר צריך משהו יותר חזק להעמיד עליו הסכך, כגון בסוכה רחבה מאוד והלייסטים לא מספיק חזקים, הרוצה

הדפנות

א. בבניית הסוכה - מתחילים בבניית הדפנות ואח"כ הסכך¹.

ב. מנהגנו לעשות ד' דפנות שלימות לסוכה². ומותר לעשות הדפנות אפילו לכתחילה מדברים הפסולים לסכך.

ג. הדפנות צריכות להיות בנויות היטב שלא יזווו ברוח מצויה, לכן אין לעשות את הדפנות מסדינים ובדים למיניהם. כיון שרוח מצויה מנידה אותה אנה ואנה.

ד. אמנם אם בכ"ז רוצה לבנות סוכתו מסדינים וכיו"ב, כמו שמצויים הרבה סוכות מברזלים וסדינים, יש להקפיד כי בנוסף ליריעות יש לחבר לגוף הסוכה – מפינה לפינה – מוטות חזקים מברזל או עץ, ומוטות אלו צריכים להיות מרצפת הסוכה, כל פחות מג' טפחים (היינו פחות מ-24 ס"מ), עד לגובה של י' טפחים (80 ס"מ). ואז גוף הסוכה מקבל גדר הלכתי של דופן שעומד ברוח מצויה³.

(1) כפסק הרמ"א בסו"ס תרל"ה.

(2) שו"ע או"ח סי' תר"ל סעיף ה בהגהה. ברמ"א שם הלשון: ונהגו עכשיו לעשות מחיצות שלימות כי אין הכל בקיאין בדין המחיצות. וראה שיחת יום ב' דחה"ס תשט"ו. ספר המנהגים ע' 65.

(3) כאשר סומכים רק על לבדו, הסוכה כשרה רק בדיעבד. אלא א"כ עושים זאת מד' רוחות. ראה מ"א תר"ל. וראה שו"ע אדה"ז סי' ש"ס, א; ש"ס"ב, י. בעניין עשיית דפנות מיריעות בלבד ראה בשו"ע תרל, י. משמע שהסוכה פסולה ובפוסקי זמננו רבים כתבו

לימוד זכות על המקלים.

(4) שו"ע אדה"ז סי' תר"ל ס"ט.

(5) ספר השיחת תש"ד ע' 12.

(6) ליל ב' דחה"ס תש"ל.

(7) שו"ע אדה"ז סי' תרכ"ט ס"א.

(8) בשו"ע אדה"ז סי' תרכ"ט סי"ג כותב, שמותר אפי' לכתחילה להניח את הסכך על דפנות אף שהם מדבר המקבל טומאה, אלא שיש מפוסקי זמננו שכתבו שבסוכה ממוטות מתכת יש להחמיר.

מצווה על כך "סמך יותר! עוד יותר סמך!"¹⁵. ובכדי ש"יהיו הכוכבים נראים מתוכה", לוקחים מקל ותוחבים בעובי הסכך ליצור נקב שיוכלו הכוכבים להראות בעדו¹⁶.

ואם יש בסוכה פרצים גדולים (7 על 7 טפחים) בהם הסיכוך אינו סמך והשמש מרובה מן הצל, אין לשבת תחתם. וכן אין לשבת תחת אויר 3 טפחים ותחת סכך פסול.

יג. אין לסכך ב"סכך לנצח" אלא א"כ יש עליו הכשר מהודר.

יד. סכך המונע את כניסת הגשם פסול לסיכוך¹⁷.

הרצפה

טו. אין מנהגנו לעשות רצפה מיוחדת לסוכה¹⁸.

טז. אם בונה סוכתו במקום גינה, דשא וכדומה, חייב להכין בה רצפה מיוחדת שלא יכשלו בהשקייה בשבת ויו"ט, כיון "שבקושי יוכל להזהר שלא יפלו לו מיני משקאות על הקרקע"¹⁹.

מיקום הסוכה

יז. צריך להעמיד את הסוכה תחת כיפת השמים – דוגמת ענני הכבוד²⁰.

להניח מעל הדפנות מוטות ברזל, יש לו להניח עליהם לייסטים מעץ, ועליהם הסכך⁹.

בדיעבד. שכבר העמיד את הסכך עצמו על דבר המקבל טומאה (כברזלים וכדו') מותר לישב בה **לכתחילה**¹⁰.

ט. הסכך צריך להיות מחובר לסוכה היטב שיוכל לעמוד ברוח מצויה, ובאם לאו אינו כשר, וביותר צריך להיזהר בדבר כשמסככים במחצלות וכדו', שמצויים היום, שצריך לחברם היטב לסוכה. אסור לחברם בדבר המקבל טומאה (ברזלים, אזיקונים וכדו'), אלא יש להניח על הסכך קורות עץ כבדים וכן ניתן לקושרם ע"י חוטים שגידולם מן הקרקע, כגון: עלי הלולב או כיוצא בזה¹¹.

י. אם אפשר, טוב להחמיר שהסכך יונח רק על ידי איש בר חיובא ולא על ידי נשים וקטנים¹².

יא. **לכתחילה** אין לסכך במיני עשבים שריחם רע, או שעליו נושרים אפי' בלי ריח¹³.

יב. צריך לסכך באופן שיהא הצל בסוכה מרובה מאור השמש¹⁴. מנהג רבותינו נשיאינו להרבות בסכך והדגישו הדבר גם בדיבור [אדמו"ר הזקן היה

(9) שו"ע אדה"ז שם סי"ב.

(10) שו"ע שם סי"ג.

(11) ראה שו"ע אדה"ז סי' תרכ"ט ס"ה.

(12) ע"פ מג"א בהל' ציצית סי"ד שציין מפורש לענין סוכה, ואדה"ז הביא דעת המג"א בלשון טוב להזהר.

(13) שו"ע שם סכ"ג.

(14) שו"ע אדה"ז סי' תרל"א ס"ב.

(15) לשמע און ע' 20.

(16) ליל ד' דחה"ס התש"נ (התוועדיות תש"נ ח"א ע' 164). הובא בספר המנהגים ע' 65, וראה לקו"ש ח"ט ע' 231 הע' 40, 45. המלך במסיבו ח"ב ע' קצב.

(17) שו"ע אדה"ז סי' תל"א ס"ה.

(18) ספר המנהגים ע' 65.

(19) שו"ע אדה"ז סי' של"ו ס"ט.

(20) שו"ע אדה"ז סי' תרכ"ו ס"ב.

נטילת ידיים להמוציא' (וזה נפק"מ גם בחול המועד).

יתר דיני הסוכה

כד. אף שמעיקר הדין יכול לאכול בסוכתו של חברו. הרי מכיוון ש"תשבו כעין תדורו", טוב להשתדל שתהיה לכל משפחה סוכה פרטית לעצמה, ע"ד ביתה הפרטי, ובפרט שעשיית הסוכה הינה מצווה – ומצווה בו יותר מבשלוחו²⁵.

כה. אם נתקע בלי סוכה, יכול לאכול בסוכת חברו גם בלי רשותו, כי נוח לו לאדם לעשות מצוה בממונו. וזאת רק בשעה שאין חברו רגיל להשתמש בסוכתו.

כו. מצוה על כל אדם לעסוק בעצמו בעשיית הסוכה ובהנחת הסכך, אף שהוא אדם נכבד, שכן זהו כבודו שעוסק בעצמו במצוה²⁶, וכמו שמשופר על כ"ק אד"ש שמשותף בעצמו ע"י זריקת כמה ענפים של סכך²⁷. מאידך הרבי סיפר שהרבי הריי"צ, ואביו ר' לוי"צ לא עסקו בעצמם בבניית הסוכה.

כז. אין מברכים על עשיית הסוכה, לפי שעשייתה אינה גמר המצוה, שעיקר המצוה הוא לישב בסוכה ולא לעשותה דוקא, אבל מן הראוי

יח. נאמר בפסוק "חג הסוכות תעשה לך", ודרשו חכמים "לך" – משלך, ולכן אין לעשות את הסוכה במקום ששייך לרבים, וגם במקרה שבונה את הסוכה במקום של חברו ללא ידיעתו, אין אומרים נוח לו לאדם שיעשה מצוה בממונו, כי זה נק' דירה לקביעות ולא אקראי²¹.

למעשה, הבונה את סוכתו בשטח ציבורי יתייעץ עם רב מורה הוראה האם יכול לברך.

יט. ע"פ הנ"ל – בבניין של כמה דיירים, טוב שלפני שבונה את סוכתו, יודא שאין זה מזיק להם.

כ. הבונה סוכתו במקום שידוע לו שיגרים לו צער בישיבתו בסוכה, כגון: במקום שהרוח לא נעימה לו, או שיש שם פרעושים וזבובים או שיש שם ריח רע, הרי זו סוכה פסולה ואינו יוצא בה י"ח²².

כא. אין הידור לעשות הסוכה דווקא מחוץ לבית, ויכול לעשותה גם בתוך ביתו על ידי הסרת הגג וכיו"ב²³. אמנם צריך להיות בקי בדין דופן עקומה, כי פעמים רבות כשלא בקיאים בדינים אלו, זה עלול לפגום בכשרות הסוכה.

כב. בונים סוכה מיוחדת בבית הכנסת בשביל האורחים "וכן מנהג ישראל"²⁴.

כג. באם אפשר, נכון לסדר מקום נטילת ידיים סמוך לסוכה, מצד ההפסק שבין קידוש לסעודה, וכן מצד ההפסק שבין

(21) שו"ע שם ס"י.

(22) שו"ע אדה"ז סי' תר"מ ס"ו.

(23) אג"ק חי"ב ע' סו.

(24) לקו"ש חי"ט ע' 289 בשם תשובות הגאונים.

(25) לקו"ש ח"כ ע' 267.

(26) קצשו"ע סי' קל"ד ס"א

(27) בסוכת הבית ברח' פרידנט 1304 – מעשה מלך ע' 284. ראה המלך במסיבו ח"ב ע' נ"ג-ג "שבטלטול קרש או ענף א' של סכך אפשר לקיים מצוות עשיית סוכה", וכמפורש בשו"ע אדה"ז סי' תרל"ו ס"ב שדי בסכך כל שהוא.

הכיסוי לסכך הסוכה³⁰. באם יש חלל טפח לפני הכיסוי, או שהניילון נמצא תחת הסכך יזהר להשאיר טפח מן הניילון פרוס לפני החג, כדי שיוכל להמשיך ולפתוח הניילון בשבת³¹.

לברך עליה שהחיינו לפי שהיא מצוה הבאה מזמן לזמן, ולכן ברכת שהחיינו שאומרים בקידוש בליל יו"ט, עולה גם לזה²⁸.

כח. לא נוהגים לנשק את הסוכה בכניסה וביציאה²⁹.

כט. מותר לפרוס הניילון שמעל הסכך בשעת ירידת הגשמים אפילו בשבת וביום טוב, באם אין חלל טפח בין

(28) שו"ע אדה"ז סי' תרמ"א ס"א
(29) ספר המנהגים ע' 67.

(30) שו"ע אדה"ז סי' תר"מ ס"י.

(31) להעיר שאם זה קבוע ומסתובב על צירים מותר לסוגרו ביום טוב או בשבת, גם באם אין טפח פרוס מערב יו"ט או שבת. ולכן התיר בלא הסתייגות בשו"ע אדה"ז סי' תרכ"ו וכן הבינו הרבה פוסקים.

• ד' מינים •

הקדמה

ב. שיעור אורך הלולב: השדרה (חוץ מהעלים היוצאים מעל השדרה) צריכה להיות לכל הפחות ארבעה טפחים = 32 ס"מ³⁴ (ומודדים ממקום תחילת העלים ולא בשדרה יחפה). לולב שהוא 32 ס"מ כשר אם ההדסים והערבות הם באורך ג' טפחים, שאז שדרת הלולב גבוהה מההדסים והערבות טפח (8 ס"מ), כנדרש. אבל על פי רוב ההדסים והערבות גבוהים יותר משלושה טפחים ולכן תמיד צריך להקפיד ששדרת הלולב תהי' גבוהה טפח מעל ההדסים והערבות. בשעת הצורך, ניתן לקצץ מעט מהחלק התחתון של ההדסים והערבות (באופן שישאר בהם ג' טפחים לכל הפחות).

כבר נהגו ישראל שהקונה אתרוג ולולב ואינו מבין בכשרותם והידורם, מראה אותם למורה הוראה לראות אם הם כשרים, שכן ישנם בענין זה חילוקי דינים רבים הכתובים בשו"ע סי' תרמ"ה-תר"נ³².

כאן נכתוב את עיקרי הדינים והפרטים שעליהם צריכים להקפיד למנהגנו בבחירת ד' המינים.

לולב

א. הלולב מהדרים שיהיה חדש וטרי, ובדרך כלל כל שהוא ירוק זה מוכיח על טריותו³³.

(32) קיצוש"ע סי' קלו ס"א.

(33) קיצוש"ע סי' קלו, ומטה אפרים תרמ"ב. יש פוסלין לולב קנרי מסוג עץ שגם נקבתו אינו נותן פרי, סימנו - דקל קנרי ענפיו כלפי מטה. ובלולב גם יש

הבדל, כי בלולב ההגיל המרחק בין העלים גדול יותר מאשר בקנרי.

(34) שו"ע אדה"ז סי' תר"נ ס"א.

טפחים – הוא כשר. ומותר לברך עליו
לכתחילה³⁹. ולכתחילה צ"ל העלים
עומדים או שוכבים כך שהעץ מחופה
בעלים ולא פתוחים⁴⁰.

י. לכתחילה צריך לבדוק שהעלה
העליון לא נקטם ולא התייבש⁴¹.

יא. מוסיפים על שלושה הדסים⁴².

יב. בנוגע למספר ההדסים⁴³, בש"פ
האזינו תשנ"ב הרבי אמר: "וכמנהג
חב"ד להוסיף במנין ההדסים, עכ"פ
עוד שלושה נוספים על השלושה
שמצד המצוה. לפועל לוקח הרבי
בשנים האחרונות פעמיים ח"י - 36
הדסים⁴⁴."

ערבה

יג. כתוב בפסוק "וערבי נחל", על שם
שלוש מין זה גדל על נחלי מים.

יד. שיעור אורך הערבה: לכל הפחות ג'
טפחים – 24 ס"מ⁴⁵.

טו. הקנה שלה צריך להיות בצבע אדום,
או שכעת הוא ירוק וכשיבשיל יותר
(עם השמש) יהיה אדום⁴⁶. לפועל:
כדאי לקנות ערבה שהקנה שלה בצבע

ג. עלה האמצעי – לכתחילה נכון שיהיה
סגור לגמרי.

ד. מנהגנו ליטול לולב שאין עליו
כפופים (הנקרא כפתורים – קנעפלאך
ביידיש)³⁵.

ה. כ"ק אד"ש מקפיד שהלולב יהיה
סגור לחלוטין ושתהיה עליו הקליפה
החומה (הנק' "קאָרע").

ו. ישנם עוד כמה פרטים נוספים הידועים
שביקש הרבי הרי"צ בבחירת הלולב
בשביל³⁶, והם: 1. ששדרת הלולב
תהיה באמצע ולא מן הצד קצת.
2. לא דק. 3. ישר³⁷.

הדס

ז. כתוב בפסוק "וענף עץ עבות", למדו
חכמים שפירוש המילה עבות הוא
– שיוצאים בקו אחד (עיגול אחד)
לפחות שלושה עלים בשוה.

ח. שיעור אורך ההדס: לכל הפחות ג'
טפחים = 24 ס"מ³⁸, ומודדים מראשית
העליון עד סוף העץ.

ט. לכתחילה צריך לקחת הדס שכולו
"עבות" כלומר שכל מקום בהדס
שיוצאים עלים (קו) – יוצאים ממנו
שלושה עלים, ומכל מקום, גם אם
גדלים שלושה עלים אלו רק ברוב
הקינים של ההדס שלאורך השלושה

(35) ספר המנהגים ע' 65.

(36) מרשימת הרה"ח ר' ישראל ג'ייקובסון ע"ה
מהימים שבין כסא לעשור תר"צ.

(37) לכאן לא צ"ל כפלים. הידור זה הוא גם בזמן
שהרבי בחר הלולב שאחז הלולב בצורה מאוזנת,
ובדק את ישרותו.

(38) שו"ע אדה"ז סי' תרנ"ט ס"א.

(39) שו"ע אדה"ז סי' תרמ"ו ס"א-ג.

(40) שו"ע שם ס"א.

(41) שו"ע שם סי"א.

(42) ספר המנהגים ע' 65.

(43) בספר המנהגים מוזכר, ארבעה, שנים עשר,
שלושה עשר, עשרים וששה, אבל לא תשעה, שישים
ושמונה או שישים ותשעה הדסים, נוסף ע"כ היו שנים

שהרבי הזכיר שמונה עשר ג"כ.
(44) והיו מנהגים אחרים לאורך השנים.

(45) שו"ע אדה"ז סי' תרנ"ט ס"א.

(46) שו"ע אדה"ז סי' תרמ"ו ס"א.

על ענן ושלחום להביא אתרוגים מקאלאבריא.

ג. מהטעמים הידועים לנו – שבמקום זה גדלים האתרוגים שבודאי אינם מורכבים ואין אותם אתרוגים צריכים סימן על כשרותם כיון שיש להם מסורת כנ"ל⁵². וגם בימינו שישנם שתילי אתרוגי קאלבריא בארץ, ישנה עדיפות לאתרוגים מקאלבריא דווקא⁵³, וכן מטעם שמקום זה באיטליא נק' משמני הארץ⁵⁴.

ד. מראה האתרוג צ"ל (געה'ל כמראה שעה) צהוב⁵⁵. והוא הידור בולט שראינו בהנהגת כ"ק אד"ש.

ה. סימני העלים שלפעמים נשארים על האתרוג (הנק' בלעטלאך) אינו מוריד בהידור לשיטת אדמו"ר הזקן.

ו. הדרך לבדוק את האתרוג הוא, להחזיקו בידו ולהביט בו – בהשקפה ראשונה – ולא לעיין מקרוב. אם באופן הנ"ל מבחינים בנקודה שחורה – כדאי להראות לרב מומחה – כי רבו הדינים בזה.

ז. פיטם – הוא הבליטה שנמצאת מעל ראש האתרוג.

ישנם אתרוגים שגדלים עם פיטם וישנם שגדלים ללא פיטם. אם נפל הפיטם אחר שנקטף מהעץ – פסול. אם נפל חלק מהפיטם – יראה לרב מומחה – כי רבו הדינים בזה.

אדום, כי יש סוג דומה מאוד, שלעולם הקנה שלו לא מגיע לצבע אדום.

ח. צורתו של העלה צריכה להיות משוך כנחל – ולא עגול⁴⁷.

י. חודו של העלה צריך להיות חלק ולא עם פגיונות. יש מין ערבה שחודו אינו חלק ואינו כמסור, אלא יש בו תלמים קטנים מאוד, ומין זה כשר אף הוא⁴⁸.

יח. להיזהר שהעלה העליון לא נקטם אלא נראה כגידול טבעי⁴⁹.

יע. לקחת ערבה שנשארו עליה רוב העלים. אם נשרו רוב העלים – פסולה⁵⁰. (וזה מאוד שכיח שמרוב הנענוע נופלים העלים). לכן לכתחילה – היות ואין הערבות יקרות מדי – כדאי שבאורך שיעורו (24 ס"מ) יהיו כל העלים על הקנה, ולכן כדאי לקנות הרבה להחלפה.

כ. במשך ימי החג מהדרים להחליף ההדסים והערבות, כולם או חלקם⁵¹.

אתרוג

א. כתוב בפסוק: "פרי עץ הדר", זה אתרוג.

ב. קבלה בידינו מאדמו"ר הזקן, להדר לברך על אתרוג קאלאברי – יאנאווע "מטעם הידוע לו". ואמר: כאשר אמר הקב"ה למשה ולקחתם לכם פרי עץ הדר גו', הושיבו שלוחים

(47) שם.

(48) שו"ע אדה"ז סי' תרמ"ז ס"ב.

(49) שם, ס"ד.

(50) שם, ס"ה.

(51) ספר המנהגים ע' 67, וראה המלך במסיבו ח"א ע' ר"ג.

(52) ראה מה שהביא ב'שבח המועדים' ע' 65 בהע' 2.

(53) אנ"ק חי"ג ע' ק; ח"י ע' צה.

(54) לקו"ש ח"ט ע' 390.

(55) ספר המנהגים ע' 65.

בעצמם את הלולב⁵⁹. מנהג כ"ק אד"ש לאגוד המינים לאחר חצות היום.

קודם אגידת הלולב, מכינים חמש טבעות מעלי הלולב⁶⁰. ואין מנהגנו להשתמש בסלים קלועים לערבות והדסים (הנקראים 'קוישיקלאך').

על הלולב עצמו עושים 2 טבעות, משתדלים ששתי הכריכות תהיינה מכוסות בהדסים וערבות, גם מקצת הכריכה העליונה⁶¹.

מניח את הלולב (עם שתי הטבעות) לפניו, באופן שהשדרה היא ממול פניו שם את הערבות א' מימין הלולב וא' משמאל הלולב, ואת ההדסים מחלק ל-3, שליש מימין הלולב ושלש משמאל הלולב, (על הערבות, באופן שהערבות לא יבלטו כ"כ), ושלש ממול פניו – נוטה לימין – על השדרה⁶².

קצותיהם התחתונים של הלולב, ההדסים והערבות יהיו מונחים בשווה זה ליד זה ולא יבלוט הלולב מלמטה. מקפידים שכל ג' המינים יתחילו באותו גובה, וישים לב שההדסים יסתיימו קצת מעל הערבות, ובכלל משתדלים שהערבות יראו כמה שפחות.

על כל ג' המינים הללו (הלולב עם ההדסים והערבות), כורך עוד

כח. אתרוג הכבוש – שנשרה יותר מ-24 שעות בתוך מים – פסול לברכה, ויש מחמירים גם בשאר המינים. ולכן צריך להקפיד שלא להשרות את הלולב במים יותר מ-24 שעות, באם לא נשאר כשיעור מחוץ למים (בלולב 4 טפחים, בהדסים וערבות 3).

יתר דיני ד' מינים

כט. אין מדקדקים לשלם עבור ארבעת המינים קודם החג דווקא⁵⁶. אין לקנות ד' מינים מקטן – ובפרט ליום הראשון!

ל. לצערנו הרב ישנם היום בשוק ארבעת המינים סחורה הפסולה לברכה מעיקר הדין, ועל כן חובה לבדוק שהד' מינים כשרים בתכלית ולקנותם רק מאנשים המוחזקים ליר"ש.

לא. בימינו שד' מינים מצויים וזולים, רצוי שיהיה ארבעת המינים לכל איש ואיש ואפילו לילדים. ועכ"פ חובה שיהיה בכל בית סט מיוחד לילדים⁵⁷ (ניתן לקנות לולב אחד לכמה ילדים), והדבר נוגע בפרט ליום הראשון (כלדקמן).

אגידת ד' מינים

א. נוהגים לאגוד הלולב כבר מערב יום טוב, ובסוכה⁵⁸. והמהדרים אוגדים

56) ספר המנהגים ע' 65 וש"נ. ולהעיר שכ"ק אד"ש בכ"ז שילם קודם החג.

57) כי ילד שידוע לקרוא הלל ולנענע, וי"א שגם בידוע לנענע כדיון בלי קריאת הלל - חייב מדין חינוך לקנות לו ד' מינים.

58) ספר המנהגים ע' 65.

59) שם ע' 66.

60) ראה שקיבץ המקורות לזה בשבח המועדים ע' 68 בהע' 4.

61) ספר המנהגים ע' 66.

62) שו"ע אדה"ז סי' תרנ"א ס"ט.

ח. אם שכח לאגוד את הלולב בערב יו"ט, או שהשתחררו הכריכות – יכול לאגוד ביו"ט, רק צריך להיזהר שלא יתלשו עליהם מהמינים, וכן אינו יכול לעשות טבעות מעלי הלולב, רק יקשור קשירה א' עם עלי הלולב⁶⁴, וילפף את קצות העלה לתוך העיגול שמקיף את ג' המינים⁶⁵.

(64) כמובן שמדובר במידה ויש לו עלי לולב תלושים מבעוד יום, שהרי נחלקו הפוסקים אם מותר לתלוש את עלי הלולב ביו"ט ולכן נמנעים מזה. עיין בזה בשערי תשובה בסימן תרנ"א, וברכי יוסף שם ס"ק ה' כי מחד אין איסור תלישה בתלוש (שו"ע אדה"ז של"ו, יד) אבל מאידך עיין בשו"ע אדה"ז סימן תקח, ב. (65) שו"ע אדה"ז סי' תרנ"א ס"ו.

שלוש טבעות, ושלוש טבעות אלו הן במשך טפח אחד⁶³. נמצא שה"כ חמש טבעות.

ז. שדרת הלולב מסתיימת במקום בו אין עוד עלי היוצאים ממנה אלא היא הופכת להיות העלה האמצעי. מן הדין השדרה צריכה להיות גבוהה לפחות 8 ס"מ ממקום סיום ההדסים והערבות. ועל כן בדרך כלל צריך לחתוך את ההדסים והערבות מלמטה, כדי שיצא בגודל המתאים (כמובן באופן שיישאו ג' טפחים). וכדאי לפרסם מכיוון שהרכבה נכשלים בזה.

(63) ספר המנהגים, שם.

• ערב חג הסוכות •

ירושלים	תל אביב	חיפה	באר שבע
הדלקת נרות 17:30	17:45	17:35	17:48
צאת החג 18:41	18:43	18:42	18:44

א. מרבית בצדקה היום⁶⁷.

ב. מי שצריך להסתפר מצוה שיסתפר היום, כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול, וכן מצווה לקצוץ ציפורניו בערב יו"ט⁶⁸.

(67) מטה אפרים סי' תרכ"ה סכ"ו, ובכמה שנים עורר ע"כ כ"ק אד"ש.

(68) שו"ע אדה"ז סי' תקכ"ט ס"ב.

א. "ושמחת בחגיך" - "חייב לשמח את אשתו ובניו וכל הנלוים אליו, כל אחד כראוי לו, הקטנים נותן להם אגוזים ומגדנות והנשים בבגדים ותכשיטים כפי יכולתו. והאנשים בבשר ויין"⁶⁶.

(66) קיצושו"ע סי' ק"ג ס"ה.

- ד.** מצוה להתרחץ בחמין בערב יו"ט⁶⁹, וכן לטבול במקווה כדי לטהר עצמו ברגל⁷⁰.
- ה.** אסור לאכול פת או מזונות משעה עשירית, כדי שיוכל לאכול כזית פת בסוכה לתאבון⁷¹. גם משאר מינים לא יאכל אלא מעט.
- ו.** למשתמשים בכירים שיש בהם מצית חשמלי, יש לזכור לנתקו מהחשמל לפני כניסת החג.
- ז.** נותנים צדקה היום גם עבור היו"ט ראשון.
- ח.** ברכת הנרות: "ברוך אתה . . להדליק נר של יום טוב" ו"שהחיינו". איש המדליק אינו אומר שהחיינו, אלא בקידוש.
- ט.** טענה ואמרה "להדליק נר של שבת קודש", אם נוכרה תוך כדי דיבור חזרת ואמרת "של יום טוב", לאחר כדי דיבור, לא יצאה וחזרת ומברכת כל זמן שהנרות דולקים. שכחה ברכת שהחיינו, תכוון לצאת ידי חובה בקידוש.
- י.** כדאי אשר ילדה המתחילה להדליק נרות, תדליק בפעם הראשונה ביום טוב, שאז מברכת שהחיינו גם על התחלת הדלקת הנרות⁷².
- יא.** באם אפשרי (מבחינת בטיחות ומצד מזג האוויר) מדליקים ומברכים בסוכה, ועכ"פ נר או שנים.
- יב.** באם איחר זמן ההדלקה ידליק בתוך החג מאש דולקת.

69 שם.

70 שם סי"ד.

71 שו"ע אדה"ז סי' תרל"ט ס"כ.

72 סה"ש תש"נ ח"ב ע' 481.

♦ ישיבה בסוכה ♦

פתיחה

לקיים מצות הקב"ה שצונו לישוב בסוכה זכר ליציאת מצרים.

ז.א. שיש ענין מיוחד בקיום מצות סוכה, והיא הידיעה, כיון שלשון הפסוק הוא "למען ידעו" היינו שחלק מעשיית המצוה היא הידיעה. וכ"ק אד"ש מביא בכמה מקומות את שיטת הב"ח⁷³ שבמצוה זו אם אדם יושב בסוכה ולא יודע את כוונת המצוה, לא קיים

"בסכות תשבו שבעת ימים . . למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים", הם היו ענני כבודו שהקיפם בהם לצל לבל יכה בהם שרב ושמש. ודוגמא לזה צונו לעשות סוכות העשויות לצל, כדי שנזכיר נפלאותיו ונוראותיו. ולכן צריך כל אדם לכון בישיבתו בסוכה, שיושב בה כדי

73 לטוא"ח ר"ס תרכ"ה.

הסוכה⁸¹.

לימוד: צ"ל בתוך הסוכה, אא"כ יש לו מקום יותר מיושב, ולימודו יהיה יותר טוב⁸².

תפילה: צ"ל בבית הכנסת⁸³, אבל אם א"א לו לילך לביהכנ"ס או שאין שם ביהכנ"ס, ויש לו מנוחה בסוכה ויכול להתפלל שם בכוונה, צריך להיכנס לסוכה להתפלל.

למנהגנו בפועל:

אכילה ושתיה: אין טועמים מאומה, וכן אין שותים אפ"ל מים חוץ לסוכה גם באופן ארעי⁸⁴. תלמידי הבעש"ט דור אחר דור נהגו לישב בסוכה בכל ז' ימי החג, גם בשעת ירידת גשמים ואפילו גשמים חזקים⁸⁵. ומברכים לישב בסוכה.

שינה: מנהג אדמו"רי חב"ד שאין ישנים בסוכה, כיון שבעת הישיבה בסוכה האיר אצלם בגילוי האור המקיף של הסוכה וזה לא אפשר להם להירדם. וחסידיו חב"ד, מנהג רבותיהם בידם, ובפרט שלא להתנהג בפועל כהנהגת רבותיהם ככל האפשר – גורם להם צער (והמצטער פטור מן הסוכה)⁸⁶.

את המצוה כתיקונה, כיוון שהכוונה היא חלק מקיום המצוה **לעיכובא!**⁷⁴ ומצוה לפרסם לרבים ולהסביר את כוונת מצוה זו: **שצריך לכוון בישיבתו בסוכה – שיושב בה כדי לקיים מצוות ה', שציוונו לישב בה זכר ליציאת מצרים**⁷⁵.

מהות המצוה

א. בפסוק כתוב "בסוכות תשבו שבעת ימים". למדו חכמים "תשבו" – כעין תדורו. כלומר שעל האדם להתנהג בסוכתו בימי החג כמו שמתנהג בביתו. דהיינו שיעשה את כל צרכיו בסוכתו במקום בביתו, בין ביום ובין בלילה "וכל דבר שלא היה עושה חוץ לביתו, לא יעשה חוץ לסוכתו"⁷⁶.

ב. ע"פ הנ"ל – מצד הדין:

אכילה: אכילת קבע⁷⁷ חייבת להיות תוך הסוכה. אכילת ארעי⁷⁸ יכולה להיות מחוץ לסוכה⁷⁹.

שתיה: מותר לשתות כל המשקין חוץ לסוכה, וכל המחמיר ע"ע שלא לשתות חוץ לסוכה אפ"ל מים ה"ז משובח⁸⁰.

שינה: אפ"ל שינת עראי חייב בתוך

74) ראה המלך במסיבו ח"א ע' נח.

75) ע"פ אנ"ק ח"ד ע' יד. לקו"ש חל"ב ע' 140.

76) שו"ע אדה"ז סי' תרל"ט ס"א ד'.

77) כלומר, סעודה שאוכלים בה המוציא או באכילת מזונות יותר מכביצה, או שקבע א"ע לשתיית יין.

78) כלומר, פת ומזונות פחות מכביצה, ושאר פירות וירקות.

79) שו"ע שם, סי"א.

80) שו"ע שם סי"ב.

81) שו"ע שם, ס"ז.

82) שו"ע שם ס"ד.

83) להעיר מאג"ק חט"ו ע' פח, "להתפלל במקום שהציבור מתפללים, ששם האויר מוזכר יותר".

84) ע"פ ספר המנהגים ע' 67.

85) לקו"ש חכ"ט ע' 211 הערה 7.

86) לקו"ש חכ"ט, שיחה לחג הסוכות. ראה עוד בהנסמן בפסקי תשובות סי' תר"מ הערה 21, כו"כ הוכחות לזה שבגדר מצטער נכלל גם צער מסיבה

ברכת "לישב בסוכה"

ד. למנהגנו בפועל: מברכים "לישב בסוכה", כשאוכלים סעודה "המוציא" (לכה"פ כשיעור כביצה) וכן כשאוכלים מיני מזונות לכה"פ כביצה (56 גרם). וכשעושים הבדלה (משא"כ כששותים יין אפי' כשיעור רביעית). ונכון שלא לקבוע עצמו בשתיית יין בסוכה שלא בירך בה היום "לישב בסוכה"⁸⁷.

זמן הברכה

ה. ברכת "לישב בסוכה" מברכים לאחר ברכת המוציא או מזונות⁸⁸ קודם האכילה, ואינו הפסק בין הברכה

חיצונית ביותר. ובמכתב מיום ז' חשון תשט"ו כותב כ"ק אד"ש (בתרגום מאנגלית) שבנוסף לענין של המצטער שפטור מן הסוכה, שינה, עם כל המסתעף מזה לפני וכו' גורם רגש של חולין כמו לחדר שינה שלא כפי ההרגשה שצריכה להיות למצות השי"ת שבהם קידש את עם ישראל, וממשיך שם.
87) שו"ע אדה"ז סי' תרל"ט סט"ו.
88) שו"ע אדה"ז סי' תרמ"ג ס"ד.

לאכילה כיון שברכה זו היא מצרכי הסעודה. ובשעת הברכה מביטים בסכך הסוכה⁸⁹.

ו. אם שכח לברך "לישב בסוכה", יברך מתי שנזכר, ואם נזכר רק לאחר שסיים את הסעודה יברך אחר הסעודה, כיון שעצם ישיבה כלשהי בסוכה היא גם מצוה⁹⁰.

ז. יצא מן הסוכה לאחר האוכל, ולא חזר עד לאחר שעה או שעתיים ואפילו רק תכנן לחזור לאחר זמן רב, יברך שוב "לישב בסוכה"⁹¹.

ח. **נשים:** פטורות מן הסוכה, ובכ"ז אם רוצות לישב ולאכול בסוכה ולברך הרשות בידם.

ט. **קטן:** מגיל 6 ומעלה חייב בסוכה, ואם אוכל חוץ לסוכה (מאכלים המחויבים בסוכה) אביו חייב לגעור ולמחות בידו.

89) מנהג כ"ק אד"ש.

90) שו"ע אדה"ז סי' תרל"ט סט"ו.

91) לקו"ש ח"ד ע' 1363.

• ליל א' דחג הסוכות •

הישיבה בסוכה והכוונה הדרושה, כמבואר לעיל (פרק ישיבה בסוכה).

אם הסוכה ממוקמת בחצר, וצריך ללכת מהבית לחצר תחת כיפת השמים, צריך להזהיר לבני הבית השומעים קידוש בסוכה, ליטול ידיהם ולאכול מיד אח"כ בסוכה כזית לחם, מצד שאין קידוש אלא במקום סעודה, ושכיח מאוד שאחר תחילת הסעודה יוצאים מהסוכה להביא דברים מהבית וכי"ב, וזה אפשרי רק אחר שטעמו כזית פת⁹³.

ואפילו אם יורדים גשמים, חובה לקדש, לברך "לישב בסוכה", ו"שהחיינו", ולאכול כזית בסוכה. הרוצה לעקור לביתו יכוון בשעת ברכת המוציא להמשיך הסעודה בבית. ומנהג חסידים להמשיך ולאכול בסוכה גם בשעת ירידת גשמים. יש מחמירים לחכות שעה או שעתיים אולי יגמרו הגשמים, אך אין להמתין עד לאחר חצות.

המקדש אומר "לישב בסוכה" בשעת הקידוש, ואח"כ שהחיינו⁹⁴. ושאר השומעים מברכים "לישב בסוכה" לעצמם אחר ברכת המוציא, בשעת הברכה מביטים על סכך הסוכה⁹⁵.

א. אודות השמחה דחג הסוכות... מתאים לפתוח באמירת "גוט יום טוב" שלוש פעמים, ובה גופא - בהגבהת הקול מפעם לפעם⁹².

תפילת ערבית

ב. תפילת ערבית לשלוש רגלים, בנוסח התפילה ובקידוש אומרים "את יום חג הסוכות הזה, ואת יום טוב מקרא קודש הזה, זמן שמחתנו מקרא קודש..."

ג. טעה והתחיל ברכות אמצעיות של חול, אם נזכר באמצע ברכה צריך לגמור כל אותה ברכה ואח"כ מתחיל ברכה אמצעית של יום טוב. נזכר קודם 'מודים' אומר "יעלה ויבוא" במקום ויצא ידי חובתו. נזכר לאחר שהתחיל 'מודים' חוזר ל'אתה בחרתנו', נזכר לאחר 'יהיו לרצון' השני, חוזר לראש התפילה.

ד. טעה והתחיל תפילת שבת, אם נזכר באמצע ברכה אמצעית פוסק מיד ומתחיל של יום טוב. נזכר לאחר מכן, קודם 'יהיו לרצון' השני חוזר לאתה חוננתנו, לאחר מכן חוזר לראש התפילה.

סעודת יו"ט

ה. יש להזכיר קודם הקידוש ע"ד מהות

93) כמבואר בשו"ע אדה"ז סי' קע"ח ס"ג.

94) שו"ע אדה"ז סי' תרמ"ג ס"א.

95) מנהג כ"ק אד"ש.

92) ליל א' דחג הסוכות תשמ"ח.

יג. לא נוהגים לומר נוסח ההזמנה לאושפזין, וטוב לקבוע שיחה מעניין האושפזין בכל יום⁹⁹.

ברכת המזון

יד. נוסח ברכת המזון: יעלה ויבוא, הרחמן ליו"ט והרחמן לסוכות¹⁰⁰. שכח לומר יעלה ויבוא ונוכר לפני סיום ברכת בונה ברחמי ירושלים, חוזר ליעלה ויבוא. סיים את הברכה אומר (כנוסח שבסידור): "בא"י אמ"ה אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג הסוכות הזה בא"י מקדש ישראל והזמנים". אבל אם נזכר לאחר שהתחיל ברכת הטוב והמטיב חוזר לתחילת ברכת המזון.

שמחת בית השואבה

טו. בזמן הגלות מתחילה שמחת בית השואבה בכמה עניינים כבר מהלילה הראשון. נוהגים לשיר, למחוא כפיים ולרקוד גם ביום טוב. החל משנת תשמ"א הרבי הורה לערוך את שמחת בית השואבה ברחובה של עיר דווקא. כמוכן, עם הזהירות הנדרשת שיהי' בהפרדה מלאה בין גברים ונשים. ונוהגין להתחיל שמחה זו כבר בבית הכנסת אחרי תפילת ערבית, ולהמשיכה ברחובה של עיר אחר סעודת יו"ט, עד אור הבוקר.

⁹⁹ עיין גם חיד"א בעבה"ק.
¹⁰⁰ המלך במסיבו ח"א ע' רסד.

שכח לברך "לישב בסוכה" יברך כשנזכר ואפילו אם כבר גמר סעודתו.

טז. טובלים את פרוסת החלה בדבש. ובכל זאת מקפידים לשים מלח על השולחן.

יז. הלילה, מצאת הכוכבים, ישנו חיוב מן התורה לאכול בסוכה פת בשיעור כזית, תוך כדי אכילת פרס⁹⁶, ויזהר לאוכלו קודם חצות הלילה⁹⁷.

יח. אע"פ שנשים פטורות ממצוות ישיבה בסוכה, אינן נמנעות מלאכול בה ומברכות "לישב בסוכה".

סדר האושפזין

יט. אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף, דוד. אדמו"ר הרי"ף גילה אודות האושפזין החסידי: הבעש"ט, המגיד ממעזריטש, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, הצמח צדק, אדמו"ר מהר"ש, אדמו"ר הרש"ב⁹⁸.

⁹⁶ והוא 4 דקות, והוא השיעור של הרב חיים נאה. אבל כ"ק אד"ש העיר בספר המנהגים על השמועה של ר' הלל מפאריטש ששמע בשם הצ"צ והוא שלוש דקות, ובשו"ת צ"צ נמצא שיעור 6 דקות.
⁹⁷ שו"ע אדה"ז סי' תרל"ט ס"כ. היות ומברכים על נטילת ידים לפני אכילת הלחם יש לאכול כביצה לחם לפחות, וכדי שיחשב כביצה לחם צריך לאכול את זה תוך שתי אכילת פרס, כפסק רבנו בסידור בסדר נטילת ידים סי"ח וזה נוגע בכל ימות השנה וכדאי לפרסם, דהיינו לשיטת הצ"צ כדאי לאכול תמיד לחם תוך 12 דקות (שתי אכילת פרס) אם מברך על נטילת ידים.

⁹⁸ כ"ק אד"ש מביא בכמה מקומות ששיני עצרת הוא האושפזין של שלמה המלך וכ"ק אדמו"ר הרי"ף.

♦ יום א' דחג הסוכות ♦

נצרך לתת לקטן יתבאר בהערה
הדרך הנכונה לעשות כן¹⁰⁵.

ז. אם ביום הראשון של חג נתן את
ארבעת המינים לקטן מתנה על מנת
להחזיר עדיין יכול להמשיך לעשות
איתם מבצעים. אמנם, לכתחילה
אין ליתן לקטן באופן זה, אלא יתן
לו רק לברך או עדיף שיתן לו בקנין
לזמן דהיינו, שיהיה שלו רק עד אחר
הברכה¹⁰⁶.

(105) לתת לקטן רק לברך (השאלה) יכול, כמבואר
בערוך השולחן ועוד. וכן יכול לתת לו רק לזמן עד
אחר הנטילה בלי שיצטרך להקנות חזרה, כמבואר
בראשונים ובקצה"ח סימן רמא. אבל אם מדובר על
ילד שהגיע לגיל חינוך ובנטילה זו רוצה לצאת ידי
חובה בשני האופנים האמורים קיים חסרון קיום מצות
חינוך, כי לדעת הרבה פוסקים אם נותן לו לולב או
אתרוג רק בהשאלה או קנין לזמן אינו יוצא ידי חובת
חינוך. וכן בנותן לו מתנה על מנת להחזיר נחלקו
האחרונים האם יצא ידי מצות חינוך וגם אין לעשות
כן כמבואר ברא"ש. לכן הדרך המוכרת לעשות
כעצת הפמ"ג בסימן תרנ"ח דהיינו לומר שמפקיר
את האתרוג שלו ואז זכית הקטן בו מן ההפקר היא
מדרבנן בלבד ויכול גם להקנות לאב מדרבנן אבל מן
התורה האב זוכה בעצמו בחזרה מן ההפקר. אמנם
במבצעים אם נותן לילדים קטנים, כיון שלא מחויב
בחינוכם יכול לעשות גם כשני האופנים הראשונים
שהזכרנו. ויותר ראוי באופן של קנין לזמן. ועיין עוד
מה שכתבנו לגבי מבצעים בסעיף ד'.

(106) כיון שהקטן לא יכול להקנות בחזרה ממילא
המתנה בטלה וארבעת המינים נשארו שלו כפי שהיו
מקודם, אמנם לכתחילה אין לעשות כן כמבואר
בשו"ת מהרי"ץ חיות סימן נח משום למדו לשונם דבר
שקר ועוד ע"ש. אבל בקנין לזמן לדעת כמה פוסקים
אף נתינה למבוגר בכה"ג נקרא שלו ויוצא ידי חובה
כמבואר בכנה"ג ובקצות החושן סימן רמא ועוד, ולכן
זה עדיף מהשאלה.

א. משכימין ומקדימין לקיים מצוות
לולב, ובפרט בפעם הראשונה¹⁰¹.
זמן נטילת לולב רק אחרי נץ החמה,
ונוהגים שלא לאכול ולא לשתות כלל
קודם נטילת הלולב.

ב. מצוות עשה מן התורה ליטול ד' מינים
ביום הראשון של חג (בשאר הימים
זוהי תקנת חכמים). וצריכים הד'
מינים להיות שלו ('ולקחת לכם -
משלכם'), ואינו יוצא בלולב השאול.
ועל כן כשנותנים את ארבעת המינים
לאחר לברך, נכון לומר בפירוש שהוא
במתנה על מנת להחזיר, ובפרט
ביום הראשון "והוא תועלת לנותן
ולמקבל"¹⁰².

וכך היא הנהגת הרבי שליט"א בכל
ימי חג הסוכות, גם בחוה"מ כשמוסר
את ארבעת המינים עבור הציבור,
אומר "מתנה על מנת להחזיר"¹⁰³.
בדיעבד גם אם לא אמר קנה השני
ויצא ידי חובתו, שהרי משאיל לו
לקיים המצווה ומסתמא השאיל לו
בצורה שבה יכול לקיים אותה¹⁰⁴.

ג. לא יתן במתנה את ארבעת המינים
שלו (או חלק מהם כגון אתרוג
קלבריא) לקטן כי הקטן קונה ואינו
מקנה לאחרים. ואם מאיזה סיבה

(101) ספר המנהגים ע' 66.

(102) ספר המנהגים ע' 66.

(103) וכדמשמע מהלשון: ובפרט ביום הראשון.

(104) ע"ד קיום מצות ציצית עי' שו"ע אדה"ו סי' י"ד.

סדר נטילת הלולב

י. סדר הנענועים: דרום, צפון, מזרח, מעלה, מטה, מערב. ובכל צד מנענע שלוש פעמים (דהיינו להוליך הד' מינים לאותו הצד לנענעו ואו להחזירו לכיוון הגוף שלוש פעמים) בחזרה צריך להגיע עד החזה מקום שמכים באמירת אשמנו¹¹⁰.

יא. מנהגנו: עומד ופניו לצד מזרח¹¹¹ ומנענע לדרום וצפון – לקרן דרומית מזרחית וקרן צפונית מזרחית. מזרח – לאמצע המזרח. למעלה – בחזרה מורידים מעט "המשכה בעולם", ואח"כ מביאים אל החזה. למטה – בחזרה מעלים מעט "העלאת העולם", ואח"כ מביאים אל החזה. מערב – שתי פעמים הראשונות לקרן מערבית דרומית, ובפעם השלישית לאמצע מערב¹¹².

יב. במשך כל הנענועים האתרוג מכוסה בידו לבד בנענוע האחרון שמגלהו קצת.

יג. מנהג כ"ק אד"ש: לאחר כל הולכה מנענע קלות הלולב ורק לאחר מכן מחזיר אותו. בהחזרת הד' מינים, מביא את הלולב אל מול החזה ואחר כך בתנועה נוספת מביאו אל החזה ממש. במשך כל זמן הנענועים עומד במקום אחד ולא מפנה פניו לכיוון הנענועים, אלא רק הנפת הידיים וחלק הגוף העליון.

ה. מצוות נטילת לולב בסוכה היא מצוה מן המובחר. ולפיכך בבוקר קודם שיתפלל בעודו בסוכה יברך על הלולב¹⁰⁷. עיין בהערה¹⁰⁸.

ז. עומד כשפניו למזרח, ונטל הלולב ביד ימין (ואיטר ביד שמאל), כששדרת הלולב מול פניו, ומברך "ברוך אתה . . . על נטילת לולב". [בשעת הברכה צריך שהאתרוג יהיה מונח מוכן לנטילה לפניו - ולא בתוך הקופסא וכדו'].¹⁰⁹

ח. לאחר מכן נוטל האתרוג בידו השניה, ומתחיל לברך "ברוך אתה . . . שהחיינו", ובסיום הברכה מצמיד את תחתית הלולב לשליש העליון של האתרוג, אשר אוחוזו באלכסון קצת ומנענע קצת.

ט. ראוי שאשה תוריד את הטבעת לנטילת ד' מינים¹⁰⁹.

י. מצווה מדברי סופרים לנענע בלולב לארבע קצוות העולם. מוליך ומביא למי שארבע רוחות העולם שלו וכדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד למי שהשמים וארץ שלו וכדי לעצור טללים רעים. אין משנים את כיוון אחיזת הלולב, אלא שמוליכין היד לאותו הצד שמנענע וכן למטה.

(107) סידור אדה"ז.

(108) יזהר לא להוציא מהקופסא אתרוג ולהחזיק בו כאשר הלולב בידו השניה, (כיוון שאו יוצא ידי חובה לשיטה שאין המצוות צריכות כוונה) אלא יניח את הלולב ואו יוציא את האתרוג להכינו לנטילה.

(109) משנ"ב סקל"ו.

(110) ספר המנהגים ע' 66. שמחת תורה תרס"ט, תורת שלום ע' קלו.

(111) ולא מחייב שכיוון ארון הקודש נמצא בצד מזרח, שזה תלוי בעיר שנמצא בה.

(112) ספר המנהגים ע' 66.

ההלל. ברך על הלולב בבית הכנסת קודם הלל, אינו מנענע ב"אנא ה'" השני.

כ. סדר הנענועים: "הודו" - לדרום, "לה" - אינו מנענע¹¹⁵, "כי" - לצפון, "טוב" - למזרח, "כי" - למעלה, "לעולם" - למטה, "חסדו" - למערב.

כא. "אנא" - לדרום ולצפון, "ה" - אינו מנענע, "הושיעה" - למזרח ולמעלה, "נא" - למטה ולמערב.

כב. כ"ק אד"ש נוהג להפריד בין ה'אנא ה' הראשון לשני בהפסק כלשהו (הנחת האתרוג וכדו').

יד. נשים מברכות על נטילת לולב ומנענעות לכל הפחות נענוע כל שהוא. בנוגע לשאר הנענועים בהולכה והובאה לא מצאנו הוראה מפורשת לכאן או לכאן.

טו. מחמת שנטילת הלולב צריכה להיות בסוכה דווקא (כנ"ל), יש מקום לחייבה בברכת "לישב בסוכה", ועל כן מן הראוי שתיכף אחר הנטילה והנענועים, לאכול מזונות כביצה (56 גרס), ולברך "לישב בסוכה", ואז נמצית ברכה זו חלה גם על נטילת ה' מינים.

אמירת הלל

טז. מצוות עשה מדברי סופרים לגמור ההלל כל שמונת ימי החג, ומברכים עליו תחילה וסוף גם היחיד. באמירת הלל אוחזים הלולב ביד ימין (ואיטר ביד שמאל) ולנענועים מצרפים אליו את האתרוג.

יז. מי שלא הספיק לברך על הלולב קודם התפילה, ומתבייש שיראוהו שלא בירך, יכול לברך קודם הלל (וינענע ב'אנא ה' רק פעם אחת, כדלהלן).

יח. מצווה מן המובחר לקרוא עם הציבור, כדי שיענה עמהם "הודו" ו"אנא" אחר השליח ציבור¹¹³.

יט. עומד ופניו למזרח¹¹⁴. מנענעים ד' פעמים, ב"הודו לה' כי טוב", ב"אנא ה' הושיעה נא" בשני הפעמים, וב"הודו לה' כי טוב" הראשון שבסוף

הושענות

כג. לאחר ההלל לפני הקדיש¹¹⁶ אומרים הושענות.

כד. מוציאים ס"ת ומעלים אותו אל הבימה¹¹⁷ ומקיפים את הבימה עם הד' מינים ואומרים הושענות. אם אין לו ספר תורה, יקיף הבימה בכל מקרה¹¹⁸. ומשאירים הארון קודש פתוח עד סיום אמירת הושענות¹¹⁹.

כה. מי שאין לו לולב, עומד על הבימה ומחזיק את הס"ת, ואם יש לכולם לולבים יניחו את הס"ת על הבימה¹²⁰.

(115) אבל מצרף אמירתו לאמירת מילת "הודו". אג"ק חי"ב ע' י"ג. ולכאורה לפי המבואר שם צריך לומר "הודו לה'" ולאחר מכן לנענע לקרן דרומית מזרחית. וצ"ע שלא ראינו שנוהגים כן.

(116) סידור אדה"ו.

(117) שו"ע סי' תר"ס ס"א.

(118)

(119) שם.

(120) לוח כולל חב"ד.

(113) שו"ע אדה"ו סי' תפ"ח ס"ג.

(114) עיין בהערה 111.

לא. בסיום ההושענות בכל יום, מדייקים שאת הפסוק "למען דעת" וגו' יאמרו בשעה שמכניסים את הס"ת להיכל. ואומרים אותו בקול רם. אחזין את הד' מינים עד אחר אמירת הפסוק "למען דעת"¹²⁵.

לב. קדיש תתקבל, שיר של יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום.

לג. אדם בשנת האבלות על אביו או אמו, לא מקיף, וטוב שיחזיק את הספר תורה בבימה. מי שאין לו ד' מינים ישאל מחברו שכבר סיים ויקיף.

קריאת התורה

לד. בפתיחת הארון אומרים פעם אחת י"ג מידות. רבש"ע, יהיו לרצון, ואני תפילתי, בריך שמיא.

לה. מוציאים ב' ס"ת, בראשונה קוראים "שור או כשב", ועולים חמישה קרואים. אח"כ מניחים את הס"ת השניה על הבימה (-יחד עם הראשונה) ואומרים חצי קדיש. מגביהין וגוללין הס"ת הראשונה. וקוראים בס"ת השניה מפטיר בפרשת פינחס "ובחמשה עשר יום". הפטורה: "הנה יום בא לה" בזכריה י"ד.

נשיאת כפיים

לו. נשיאת כפיים כבכל יו"ט. וגם את הילדים מכסים תחת הטלית¹²⁶.

לז. כשאומרים תיבת "יברכך" - המתברך ראשו באמצע. "ה" - מיסב ראשו

נו. מי שאין לו ד' מינים ישאל מחברו שכבר סיים ויקיף¹²¹.

נז. בשעת אמירת ההושענות מחזיק האתרוג והלולב בשתי ידיו, הלולב בימינו והאתרוג בשמאלו - צמוד לחזה¹²². מתחילים לומר כל אחד במקומו, וכשמגיע לאות ס' או ע', מתחיל הש"ץ לומר בקול ומסתובבים (נגד כיוון השעון) סביב הבימה והספר תורה, היקף שלם¹²³, ומתחילים להסתובב רק כשהש"ץ מתחיל לומר בקול רם.

נח. אומר 'הושענא' קודם אמירת כל אות (הושענא למען אמתך, הושענא למען בריתך וכו') וכשמגיע לאותיות בהם מתחילים להסתובב מוסיף 'הושענא' גם בסוף האות (הושענא למען סודך הושענא, הושענא למען עוון הושענא וכו').

נט. יחיד שלא הספיק לעשות הושענות עם הציבור, עכ"פ ישתדל להקיף כאשר הספר תורה נמצא בבימה. ואם גם זה לא הספיק, מקיף בכל אופן¹²⁴.

ל. בסיום ההושענות אצל כ"ק אד"ש ב-770, נוהגים לנגן את הפסוק "הושיעה את עמך", בניגון הידוע.

121) יסוד ושורש העבודה שער י"א.

122) שו"ע אדה"ו סי' תרנ"א סי"ג. אבל כמה פוסקים כתבו שאין להקפיד בכך, וכן הבחינו כמה פעמים שכ"ק אד"ש החזיק כל המינים בימינו והסידור בשמאלו.

123) ספר המנהגים.

124) לדעת ביכורי יעקב לשון בימה כולל ס"ת כפי שהוכיח מדברי הרמב"ם ולדעתו אין משמעות להקפות ללא ס"ת. ואם לא הספיק, מקיף גם בלי ס"ת כפשטות דברי אדה"ו.

125) ע"פ שער הכולל מה, ט.

126) היום יום ט"ו תשרי.

מב. טובלין פרוסת המוציא בדבש¹³¹.

מג. לא בירך שהחיינו בלילה הראשון ונזכר למחרת יברך בשעה שנוכר אפילו שלא על הכוס. אלא שצריך לברך בתוך הסוכה כדי לפטור גם אותה בברכה.

מד. אין שמחה אלא בין, ולכן האנשים אינם יוצאים ידי חובת שמחת יום טוב אלא ברביעית יין (בכל יום, גם בחול המועד). ורביעית היין של הקידוש נחשבת לעניין זה.

מבצע ד' מינים

מה. נוהגים לילך בימי חג הסוכות ולזכות יהודים בברכה על ד' מינים. כדאי ונכון להשתדל שיברכו על ארבעת המינים בתוך סוכה, ובאם אפשר בקל כדאי לדאוג שיאכלו מיני מזונות ויברכו "לישב בסוכה".

מו. לא בירך שהחיינו ביום הראשון, יברך בפעם הראשונה שמקיים את הברכה.

מז. כדאי ונכון לתת את ד' המינים לאנשים "מתנה על מנת להחזיר" ובפרט ביום הראשון. אף שגם אם לא אמר יצאו האנשים ידי חובה.

מח. למרות שנשים לא חייבות במצוות שאין הזמן גרמא, נהגו הנשים להקפיד וליטול ד' מינים. וגם במבצעים ראוי ונכון להציע גם לנשים ליטול ד' מינים ובברכה. ראוי שאשה תוריד את הטבעת לנטילת ד' מינים (כנ"ל).

לימינו (שהיא שמאל המברך). "וישמרך" - באמצע. "יאר" - לשמאלו, (שהיא ימין המברך), וכן ממשיך, עד תיבת "שלום" שראשו באמצע¹²⁷.

לח. בברכת כהנים ביו"ט, הקהל אומר "ריבוננו של עולם..." , ואומרים זאת רק בשעה שהכהנים מנגנים, אבל בשעה שאומרים את התיבות צריך להאזין להם ולכוין, ואסור לומר שום דבר¹²⁸.

כשמנגנים הכהנים ל"וישם" הקהל אומר "ריבוננו של עולם . . . הצדיק", כשמנגנים לתיבת "לך" אומרים "ואם . . . אלישע", וכשמנגנים לתיבת "שלום" אומרים "וכשם . . . לטובה", וכשאומרים תיבת "שלום" אומרים "ותשמרני ותחננו ותרצני"¹²⁹.

לט. אומרים "אדיר במרום" אחר עניית 'אמן' כשעדיין הטלית על פניו¹³⁰.

סעודת יו"ט

ת. בקידוש היום מברכים 'לישב בסוכה' לאחר הקידוש, ולא לאחר ברכת המוציא. סדר הקידוש: אתקינו סעודתא, אלה מועדי, בפה"ג, לישב בסוכה.

תא. המסובים מברכים "לישב בסוכה" אחרי ברכת המוציא.

(127) ספר המנהגים ע' 42.

(128) שו"ע אדה"ז סי' קכ"ח סנ"ח.

(129) ספר המנהגים ע' 42.

(130) שם.

(131) ספר המנהגים ע' 67.

שאינן לך הדר מזה שכו"כ מבני יי קיימו בו מצוה נעלית זו . . . ואם בכל המצות כן, עאכו"כ בזה המצוה שענינה אחדות כל ישראל"¹³².

(132) לקו"ש ח"ט ע' 390

מ.ט. "כבר ידועה הנהגת כ"ק מו"ח אדמו"ר שנתן לכו"כ לברך בהאתרוג שלו, ומסופר על אחד הרה"צ שהתנהג כן בקביעות, וכששאלוהו, והרי ע"י המשמוש נוגעים בהעניין דהדר, ענה,

♦ מוצאי יום טוב ♦

באופן של חידוש¹³³.

ה. "החל מליל שני דשמחת בית השואבה - שבהיותו ליל שני, צריך להתוסף בזה באופן של "כפלים לתושי", הן כפלים בכמות והן כפלים באיכות, שזהו שלא בערך יותר. [ואדרבה - העיקר הוא ההוספה בכפלים באיכות]"¹³⁴.

ו. "ההוספה בלילה זה [במוצאי החג] מצד החידוש דכלי זמר ("החליל") אינה הוספה סתם, אלא, הוספה שהיא בערך לה"עיקר", ויש לומר, שההוספה היא גדולה יותר מהעיקר, כאמור, ש"החליל של בית השואבה" הוא ענין הכי עיקרי"¹³⁵.

א. מעריב: אתה חוננתנו, יעלה ויבוא.

ב. שכח לומר יעלה ויבוא בתפילה, אם נזכר קודם שאמר ה' מברכת 'המחזיר' חוזר ל'יעלה ויבוא' וממשיך ותחזינה. נזכר קודם שאמר 'מודים' אחר שסיים הברכה, אומר במקום שנזכר. התחיל מודים, אם עדיין לא אמר 'יהיו לרצון' הב' חוזר ל'רצה', ואם אמר חוזר לראש התפילה.

ג. הבדלה: בסוכה. לאחר ברכת ההבדלה מברך "לישב בסוכה".

שמחת בית השואבה

ד. על פי הכלל 'מעלין בקודש', מובן שאחרי גודל השמחה של הלילה הראשון של שמחת בית השואבה - צריך להתוסף בזה הוספה ועלי' בלילות שאחרי זה [ועד להוספה

(133) חג הסוכות תש"נ - התוועדיות ע' 9-138.

(134) חגה"ס תש"נ - התוועדיות ע' 139.

(135) שיחת ליל ד' דחה"ס תשמ"ח - התוועדיות ע' 218.

• חול המועד סוכות •

שחרית

השני" - שהוא קרבן היום בלבד -
בארץ ישראל (שאינן ספיקא דיומא).

א. סדר התפילה: מתפללים עם טלית בלי תפילין, תפילה של חול, עם יעלה ויבא בשמו"ע, לאחר שמו"ע אומרים הלל שלם. הושענות. קדיש תתקבל. שיר של יום. לדוד ה' אורי. קדיש יתום.

מוסף

ה. בסדר הקרבנות מוסיפים את אותו יום שנמצאים בו, לפי המופיע בסידורים.

ב. שכח לומר 'יעלה ויבא' אפי' בערבית, צריך לחזור. המסופק אם אמר 'יעלה ויבא' חוזר ומתפלל. שכח 'יעלה ויבא' בשחרית והתפלל מוסף לא יחזור להתפלל שוב שחרית.

יתר דיני חול המועד

ו. גם בימי חול המועד ישנה מצווה מן התורה לשתות רביעית יין בכל יום, לקיים את הציווי בתורה 'ושמחת בחגך'¹³⁶.

ז. שכח לומר יעלה ויבוא בברכת המזון, אינו חוזר.

קריאת התורה

ג. מוציאים ספר תורה ועולים ארבעה קרואים בפרשת פנחס.

ד. בין אנ"ש ישנם חילוקי מנהגים מה קוראים לכל א' מהקרואים, האם לקרוא לכל אחד את פרשת היום, או כמו בחו"ל.

בשני האופנים יוצאים י"ח, מאחר ששומעים את פרשת היום.

לכאורה ההנהגה הרצויה היא ע"פ שיחת כ"ק אד"ש מי"ז תשרי תשמ"ט, שצ"ל כך: לדוגמא, ביום ראשון דחוח"מ, לעליית כהן - "וביום השני", ללוי - "וביום השלישי", לישראל - "וביום הרביעי" ולרביעי - "וביום

ח. חול המועד אסור בעשיית מלאכה, כגון: מסחר, תפירה, כביסה (חוץ מבגדי תינוקות המלכלכים בגדיהם תמיד), כתיבה (אלא אם הוא צורך המועד, ונוהגים לעשות בשינוי קל), הדפסה, צילום במצלמה, נטילת ציפורניים ותספורת ושאר מלאכות שיש בהן טרחה או מעשה אומן ובפרט אם אינן מוכרחים לצורך השמחה במועד, ורבו הפרטים והחילוקים בזה.

ט. אין לצרף בגדים של גדולים לכביסה שעושים עבור הקטנים. אם יש חשש אמיתי שהבגדים יגזקו נזק בלתי הפיך

(136) שו"ע אדה"ו סי' תקכ"ט ס"ו-ז.

לצורך המועד (כאוכל וכד')¹⁴⁰.

יג. לנוהגים לשים הלולב בתוך מים, מצווה להחליפם בימי חול המועד, משום הידור מצווה. מחליפים בימי חול המועד ההדסים והערבות שנתקלקלו, אבל אין לוקחים בכל יום ערבה חדשה¹⁴¹.

יד. ימי חול המועד הינם 'מועד', ועל כן נוהגים לילך לבושים בגדי שבת¹⁴², ועל כל פנים בגדים נקיים ומכובדים.

טו. במשך כל לילות חול המועד מקיימים התוודויות של שמחה, 'שמחת בית השואבה', ברחובה של עיר דווקא ומתוך שירה וריקודים.

(140) שו"ע סי' תקל"ט ס"א וס"ג, שם ס"ה ומשנ"ב ס"ק י"ט.

(141) ספר המנהגים ע' 67.

(142) מ"א או"ח סי' תק"ל ס"ק א', נמוקי או"ח תק"ל ס"ק ג', ולהעיר ממשנ"ב סי' תק"ל שעה"צ ס"ק ד.

(שעוללים להתעפש וכד'), ואין דרך למונעו מלבד 'כביסה', אזי יש היתר לצרפם לכביסת הקטנים¹³⁷.

יז. מותר לתת לילדים לכתוב ולצייר ציורים פשוטים לצורך תענוג ושעשוע¹³⁸.

יח. אין לכתוב בטלפון או במחשב אא"כ יש בזה צורך המועד ובמקום צורך רב אפשר להקל, אבל אין להדפיס¹³⁹.

יט. אין לעשות קניות במועד אא"כ זה

(137) ואף יש מקום להתיר לכבסם בפ"ע. פסקי הגר"מ פינשטיין ועוד - נסמן מחול המועד כהלכתו פ"ה הע' נט, הע' עז. שו"ת מהרש"ם ח"ז סי' קל.

(138) שו"ע או"ח סי' תקמ"ה מ"א ס"ק כ"א, משנ"ב ס"ק ל', חול המועד כהלכתו פ"ו סעי' פ"ד.

(139) לעניין כתיבה במחשב ראה מש"כ ב'חול המועד כהלכתו' הוספות ותיקונים ע' תמו. למח' הפוסקים בזה ראה בהנסמן ב'שמירת המועד כהלכתו' פ"ח הערה 36.

♦ שבת חול המועד ♦

ירושלים	תל אביב	חיפה	באר שבע
הדלקת נרות 17:24	17:39	17:29	17:42
צאת השבת 18:36	18:38	18:36	18:39

ב. אין אומרים שניים מקרא ואחד תרגום, מכיוון שממשיכים לומר הפרשה גם בשבת הבאה.

ג. במנחה של ערב שבת אומרים פתח אליהו, אבל אין אומרים 'הודו'¹⁴³.

א. מצוה על כל אדם שימשמש בכיסי בגדיו ערב שבת סמוך לחשיכה, לבדוק שלא יהיה שם דבר שאסור לצאת עמו בשבת. והדבר חשוב במיוחד בשבת זו, מכיוון שבמשך השבוע לבשו את בגדי השבת, ויכול להיות ששמו שם דברי מוקצה.

(143) סידור אדה"ז.

- ד.** לקבלת שבת מתפללים תפילה של שבת עם יעלה ויבוא. אבל מתחילים מזמור לדוד (ולא לכו נרננה). ב'בואי בשלום' אומרים "בשמחה ובצהלה" ואין אומרים 'ברינה'.
- ה.** כשמגיע לביתו אומר בלחש 'שלום עליכם' ו'אשת חיל'. ומקדש כדרכו, וכן בקידוש היום אומר הקטעים של שבת בלחש. וכן הנוהגים לזמר 'אזמר בשבחין' ו'אסדר לסעודתא' בעת הסעודות, ינגנו בשבת זו בלחש.
- ו.** אין נוטלים לולב ומיניו בשבת, וכן אין מזיזים אותם ולא יגע בהם שמא יזוזו מעט, שד' המינים הם מוקצה מחמת מצווה.
- ז.** אין אומרים הושענות בשבת, וכן אין מקיפים את הבימה. [לגבי אמירת הקטע של שבת ביום ראשון, ראה להלן].
- ח.** המבדיל על הכוס צריך להיכנס לסוכה להבדיל שם, ואומר הנוסח הרגיל "להבדיל בין קודש לחול", ולא בין קודש לקודש (ומברך "לישב בסוכה"). אומרים 'ויתן לך' בלחש.

מוצט"ק

- ט.** אם אחר ההבדלה אוכל 'מלוח מלכה' בסוכה שהבדיל בה (בשעתיים שלאחר ההבדלה), אין צריך לברך שוב "לישב בסוכה"¹⁴⁴.

(144) ע"פ לקו"ש ח"ד ע' 1363.

• ליל הושענא רבה •

- א.** נוהגים ישראל להישאר ערים בליל הושענא רבה ולעסוק בתורה, לפי שבחג נידונים על המים שכל חיי האדם תלויים במים, היום הוא היום האחרון של החג, והכל הולך אחר החיתום. וכן מסופר שנהגו בליובאוויטש.
- ב.** יש להוסיף במיוחד בשמחת בית השואבה בלילה זה, ואף שהוא רק עד צות הלילה, צריך לרקוד באופן של
- ג.** אומרים כל חומש דברים כל אחד לעצמו, ואומר רק מקרא בלי תרגום [אפילו פרשת ברכה]. לאחר חצות אומרים כל ספר תהלים בציבור ובחגירת אבנט, ואין מאריכים באמירתו¹⁴⁶.
- ד.** לאחר כל ספר אומרים ה'יהי רצון' להושענא רבה, וה'יהי רצון שלאחר

(145) התוועדויות תשמ"ג ח"א ע' 247.

(146) ספר המנהגים ע' 68.

אמירת התהלים נעשית בסוכה¹⁴⁸.
מכיוון שהתפוח טיבולו במשקה
(דבש), לפני אכילתו צריך ליטול
ידים כמו לסעודה - ללא ברכה¹⁴⁹.

בימים בהם נוהגים שלא לילך
לישון, אין אומרים קריאת שמע שעל
המיטה. אבל אומרים את כל ברכות
השחר לאחר שיעלה עמוד השחר
(וקודם שיאמר ראוי שיעשה צרכיו
כדי שיתחייב בברכת 'אשר יצר'¹⁵⁰).

148 שיחת ליל הושענא רבה תשמ"ה.

149 סדר נט"י לסעודה ס"כ.

150 ש"ע אדה"ו ס"ו ו' ס"א-ב.

צאת הלבנה'. בשנים האחרונות
נוהגים ב-770 לומר גם ה'יהי רצון'
לשבת ויו"ט, וכן נזכר בכמה שיחות.
לאחר כל ספר אומרים קדיש יתום.

בכמה שנים הזכיר כ"ק אד"ש בפשטות
שגם אצלנו נוהגים לומר לאחר סיום
התהלים את פרקי הזוהר שנדפסו
ב"תיקון ליל הושענא רבה"¹⁴⁷.

לאחר התהלים הגבאים מחלקים
תפוחים עם דבש לכל הקהל, ונוהגים
לאוכלו בחזרתו לביתו, או מיד, באם

147 לדוגמא התועדויות תשמ"ג ח"א ע' 247, תשמ"ו
ח"א ע' 408, תשמ"ח ח"א ע' 291, ועוד.

♦ יום הושענא רבה ♦

מכינים הושענות גם עבור נשים
וילדים, והם חובטים ג"כ. לקטנים
ממש חובטים עבורם.

בהושענא רבה קודם הלל נוהגים
להסיר ב' הכריכות אשר על הלולב,
ונשארים רק עם ג' הכריכות המאגדים
את כל ג' המינים יחד¹⁵³.

בהושענא רבה צריך להשתדל בריבוי
הכסכוס בלולב, ובשמחה¹⁵⁴.

הושענות דהושענא רבה

להושענות מוציאים כל ספרי התורה
שיש בהיכל, ומקיפים הבימה ז'
פעמים, זכר למקדש שהיו מלקטים

153 ספר המנהגים ע' 68.

154 לקו"ש ח"ד ע' 1368.

מה טוב ומה נעים, שביום זה, שעניינו
מיתוק הגבורות, יוסיף כאו"א בנתנית
הצדקה יותר מהשיעור הרגיל¹⁵¹.

"צריך לזוהר לכיין האדם דעתו במאוד
מאוד בתפילת יום הושענא רבה ובכל
מעשיו ביום ההוא, כיון שעדיין יש לו
תקנה אז"¹⁵².

מכינים חמישה בדי ערבה להושענות.
- לחביטת הערבה. שיעור ערבה זו
הוא עלה אחד בכד אחד, אבל משום
'זה א-לי ואנוהו' ראוי ליקח הושענות
יפים. וכתב האריז"ל ליקח ערבות
כשרות כמו בלולב וכן נוהגים.

אוגדים את הערבות בעלי הלולב.

151 התועדויות תשמ"מ ח"א ע' 294.

152 שער הכוונות.

מעלי לולב, חובט ה' חבטות בקרקע, ולאחר מכן אומר ה'יהי רצון' שנדפס בסידור. אין מנהגנו לזרוק הערבות לאחר מכן על גבי הארון קודש, אלא משאירים על הקרקע, ואסור לזלזל בהם ואין לפסוע על גבם.

יג. כ"ק אד"ש נוהג להפריד הערבות זו מזו קודם חביטת ההושענות, וחובט על הרצפה ממש ולא על הבמה או שטיח¹⁵⁷.

סעודת מצווה

יד. נוהגים לאכול סעודת מצווה קודם חצות היום. נוטלים ידיים, טובלים פרוסת המוציא בדבש ואוכלים "קרעפלאך".

טו. היום בתפילת מנחה אומרים פעם אחרונה את המזמור "לדוד ה' אורי" בסדר התפילה.

טז. כמו שבערב שבת אומרים שניים מקרא של הפרשה שקורין בשבת, עד"ז היום בערב שמח"ת קוראים את פרשת "וזאת הברכה" שנים מקרא ואחד תרגום שזו זמנה.

יז. קודם כניסת החג לפנות ערב, נוהגים להכנס לאכול משהו בסוכת ו'להפרד' ממנה¹⁵⁸ [ישנם הנוהגים לומר "יהי רצון שנוכה לשבת בסוכה של לוייתן", אך אין זה מנהגנו].

מורביות של ערבה, זוקפים אותם על גבי המזבח ומקיפים את המזבח באותו היום ו' פעמים.

ט. אומרים ההושענות של כל הימים, ובכל פעם שמגיעים לאות ס' או ע', אומר החזן בקול ומסתובבים סביב ספרי התורה. לאחר אמירת ההושענות של כל יום אומרים הפסוקים להושענא רבה כפי שמופיע בסידור.

י. שקו"ט בהנהגה בקביעות שנה זו שהושענא רבה חל ביום ראשון, בנוגע לאמירת ה"הושענות ליום ו" (שחל בשבת קודש) לפני אמירת כל ההושענות. [יודעי דבר" אומרים שבשנת תשנ"ב התעכב קצת כ"ק אד"ש לפני אמירת ההושענות, והיה נראה שאומר הושענות דיום השבת לפני כן].

יא. באמירת הפיוט 'שערי שמים פתח', מדייקים לומר "ואוצרך הטוב לנו - תפתח", עם הפסק לפני תיבת 'תפתח'. שמשמעותו היא "ואוצרך הטוב לנו"¹⁵⁵. וכן צריך לעשות הפסק קטן לאחר מילת "ואוצרך"¹⁵⁶.

יב. לאחר אמירת הושענות מכניסים ספרי התורה להיכל, מניחים הד' מינים ואומרים קדיש תתקבל. לאחר מכן נוטל ה' ערבות אגודים בטבעות

(157) סידור אדה"ז.

(158) ספר המנהגים ע' 69.

(155) סה"מ תרפ"ז ס"ע כא.

(156) לקו"ד ח"א דף נט, א.

• ליל שמחת תורה •

באר שבע	חיפה	תל אביב	ירושלים	הדלקת נרות
17:40	17:27	17:37	17:22	
18:37	18:34	18:36	18:34	צאת החג

בשמחת תורה ישנו הידור מיוחד לעשות כל אחד קידוש לעצמו ולא לשמוע מאחרים, שכן מברכים שהחיינו על התורה¹⁶¹.

סדר הקפות

אומרים ג' פעמים פסוקי אתה הראת, פסוק בפסוק. ומכבדים אנשים שונים בקריאתם. בסיום הפסוקים - אחרי אב הרחמים - אומרים ג' פעמים "והיה זרעך כעפר הארץ, ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה, ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך"¹⁶².

לאחר סיום אמירת הפסוקים פותחים הארון קודש ומוציאים כל הספרי תורה, ומקיפין ורוקדים איתם - עם הכתרים דווקא¹⁶³ - סביב בימת הקריאה, ונוהגים שהגבאי מכריז לאחר כל הקפה 'עד כאן הקפה א' וכו'.

161 לקו"ש חי"ט ע' 371 הערה 6.

162 התוועדות ה'תש"נ ח"א ע' 221-220, ה'תשנ"ב ח"א ע' 164.

163 ולא כהנוהגים להסירם קודם הריקודים מחשש שמא יפלו ח"ו. ע"פ שיחת יום שמח"ת תשמ"ג אות כ"ט.

א. את הארבעים ושמונה השעות של שמייני-עצרת ושמחת-תורה צריכים לייקר במאוד. בכל רגע אפשר לשאוב אוצרות בדליים ובחביות, בגשמיות וברוחניות, וכל זה על-ידי הריקודים¹⁵⁹.

ב. בשמחת תורה מנהגן של ישראל (אשר תורה הוא) לשמוח בשמחה זו יותר משמחת בית השואבה ויותר משמחת יום טוב סתם¹⁶⁰.

ג. כ"ק אד"ש הנהיג לילך לבתי כנסיות ולשמוח יהודים בשמחת החג.

ד. מתפללים תפילת ערבית של חג, אומרים משניות וקדיש דרבנן אך אין אומרים 'עלינו', והולכים לעשות קידוש [ואין אוכלים בסוכה].

קידוש

ה. מקדשים ועורכים התוועדות בשמחה רבה, כהכנה ל'הקפות'.

ו. אתקינו. נוסח קידוש ביו"ט. שהחיינו.

159 ספר המנהגים ע' 68.

160 שם.

יז. בסיום ההקפות (אחר שמחזירים את ספרי התורה להיכל) אומרים עלינו וקדיש יתום.

סעודת יו"ט

טו. בשמח"ת אין טובלים פרוסת המוציא בדבש¹⁶⁶.

קריאת שמע שעל המיטה

טז. "ידוע לכל שבאמירת שמע ישראל, בקריאת שמע על מיטתו בשמח"ת, צריך לקבל על עצמו את המסירה ונתינה להרבצת תורה במסירת נפש בגופו רוחו ונשמתו, וזו צריכה להיות כל מהותו"¹⁶⁷.

166 (ספר המנהגים ע' 68.
167 (ספה"ש תש"ד ע' 39.

י. בפסקא "עוזר דלים", אמר הרבי הרש"ב שצריך להפסיק קצת בין תיבת "עוזר" ל"דלים"¹⁶⁴.

יא. הניגונים המושרים בזמן ההקפות הם בדרך כלל 'וכל קרני רשעים אגדע', 'על הסלע הך', ניגון ההקפות לר' לוי יצחק, 'ניגון ריקוד', והרבי נוהג להוסיף עליהם עוד ניגונים ומשתנה משנה לשנה.

יב. אחר כל הקפה מחזירים את הספרי תורה להיכל.

יג. בשנת האבילות אין סוחבים ספר תורה בזמן ההקפות, אלא באם הולך אתו עוד מישוהו¹⁶⁵.

164 (ספה"ש תש"ד ע' 31.
165 (ספר המנהגים ע' 78.

♦ יום שמחת תורה ♦

תורה ומקיפים את בימת הקריאה שלוש וחצי הקפות [ז' חצאי הקפות] בהמשך אחד, ואומרים כל סדר ההקפות [ואין מכריזין עד כאן הקפה...]. ומחזירין את כל ספרי התורה להיכל ללא כל אמירה וסוגרים אותה¹⁶⁹.

ז. אומרים 'אתה הראת' (של פתיחת הארון) וכל סדר הוצאת ספר תורה של יו"ט,

ה. מוציאים שלושה ספרי תורה.

169 (לוח כולל חב"ד.

א. נוהגים שהכהנים נושאים ידיהם כבכל יום טוב, אמנם בתפילת שחרית ולא בתפילת מוסף¹⁶⁸.

למנהגי ברכת כהנים עיין לעייל ביום א' דחה"ס.

ב. לאחר שיר של יום עושים קידוש של יו"ט ועורכים התוועדות, ולאחר מכן מתחילים הקפות.

ג. אמירת פסוקי 'אתה הראת' כאתמול, לאחר מכן מוציאים את כל הספרי

168 (ספר המנהגים ע' 69.

"לעשות" ברצף¹⁷¹, והבעל קורא חוזר אחריהם¹⁷².

י. כ"ק אד"ש נוהג לעלות ל'חתן בראשית'.

יא. ל'חתן תורה' ו'חתן בראשית' יכולים לעלות גם כהן ולי.

יב. מניחים ספר תורה השלישי על הבימה ליד הספר השני ואומרים חצי קדיש.

יג. מפטיר מפרשת פנחס "ביום השמיני עצרת" גו'.

יד. הפטורה "ויהי אחרי מות משה.. רק חזק ואמץ", ביהושע א'¹⁷³.

טו. אחר סיום ההפטרה אומרים את הפיוטים הנדפסים בסידור¹⁷⁴.

הזכרת נשמות

טז. מי שיש לו אב ואם יוצא מבית הכנסת. אבל בתוך שנתו נשאר בבית הכנסת אבל אינו אומר 'זכור'.

יז. אחר הזכרת נשמות אומרים 'אב הרחמים'. גם מי שאינו מזכיר נשמות אומר 'אב הרחמים'.

תפילת גשם

יח. מתחילים לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם" בתפילת מוסף¹⁷⁵.

(171) "יום השישי ויכולו השמים" ר"ת הוי' ולכן נאמר ברצף. (נטעי גבריאל סוכות פרק צ"ג סכ"ו).

(172) מנהג כ"ק אד"ש בעליית 'חתן בראשית' שמתחיל לומר את כל הפסוקים יחד עם הציבור.

(173) הלכות ומנהגי קריה"ת נלקחו מלוח כולל חב"ה. (174) שם.

(175) שו"ע אדה"ו סי' קי"ד ס"א.

א. בספר הראשון קוראים פרשת 'וזאת הברכה', וכל הציבור עולים לתורה כי בשמח"ת צריך כל אחד ואחד מהקהל לעלות לתורה, כולל הילדים. ואם צריך ניתן לקרוא כמה וכמה פעמים אך לא מוסיפים על מספר העולים. המנהג הנפוץ [וכן עושים ב-770] הוא שעולים בכל עליה כמה קוראים יחדיו ומברכים כאחד. אומרים "מרשות" לחתן תורה, וקוראים "מעונה אלוקי קדם" עד "לעיני כל ישראל". לאחר גמר קריאת הפרשה אומר כל הקהל "חזק חזק ונתחזק". וגם העולה בעצמו אומר.

ז. בעליית "כל הנערים", המנהג הוא שגדול עולה עמהם ומברך, ומוציא אותם י"ח¹⁷⁰. אין נוהגים לפרוש טלית מעל הנערים.

ח. מניחים את ספר התורה השני על הבימה ליד הספר הראשון ורק לאחר מכן מגביהים את הספר הראשון, ואומרים "מרשות" ל'חתן בראשית' וקוראים בספר תורה השני מ"בראשית ברא" עד "אשר ברא אלוקים לעשות".

ט. בסיום קריאת כל יום בבריאה, הקהל עונה בקול רם את הפסוק "ויהי ערב ויהי בוקר...". והבעל קורא אומר אחריהם. כשמגיעים בקריאה ל"ויכולו", כל הקהל אומר "ויהי ערב... יום השישי ויכולו..." עד

(170) התוועדיות תשי"ט ח"א עמ' 641.

הגשם", ואמר "מוריד הטל" - אינו חוזר¹⁷⁸.

כב. בחזרת הש"ץ - תפילת גשם.

שיעורי חת"ת

כג. לומדים היום פרשת "וזאת הברכה" עם פרש"י מ'שני' עד סוף הפרשה, וכן את פרשת "בראשית", מתחילתה עד 'שני', כולל.

(178) שו"ע אדה"ז סי' קי"ד ס"ו.

יד. לפני תפילת לחש של מוסף מכריז הגבאי "משיב הרוח ומוריד הגשם"¹⁷⁶.

נ. באם שמע את הכרות "משיב הרוח" קודם שהתפלל שחרית, אם אינו מתפלל במנין אחר, אומר גם בתפילת שחרית "משיב הרוח ומוריד הגשם"¹⁷⁷.

נא. שכח ולא אמר "משיב הרוח ומוריד

(176) שם.

(177) ספר המנהגים ע' 69.

♦ מוצאי שמחת תורה ♦

ב. מבדילין על הכוס ללא נר ובשמים.
ג. במוצאי שמח"ת בארה"ק עורכים 'הקפות שניות' בשמחה גדולה.

א. "ידוע המנהג שהי' בכמה מקומות להכריז במוצאי שמח"ת: 'ויעקב הלך לדרכו', הכוונה - לדרכו ועבודתו במשך כל השנה"¹⁷⁹.

(179) לקו"ש ח"י ע' 192.

לזכות

החיילת בצבאות ה' **חיה מושקא**

בת ר' **יקיר משה** ורעייתו **אושרי שמחה מוריאל**

ולזכות הוריה וזקניה שי'

יה"ר שיגדלוה לתורה לחופה ולמעשים טובים ולקבלת פני משיח,
מתוך הרחבה אמיתית והתקשרות איתנה לכ"ק אד"ש מה"מ

•

לזכות

הרה"ח ר' **ראובן בן אסתר**

ורעייתו וילדיהם וב"ב שיחיו

•

לזכות

הרה"ח ר' **גד יעקב בן נירה**

ורעייתו וילדיהם וב"ב שיחיו

מדריך מהיר לקניית ארבעת המינים - למנהג חב"ד

* הרשימה זה, טועד לסייע במידע ראשוני וכללי בלבד לחוכמי ד' מינים, לפירוט נספח ראה במדריך ההלכתי של 'מכון הלכה חב"ד'

אמנון

בדיקת גישי הגרש שמתארח "בלת מורכב". מתקוב, להוד ולברך על אמנון מתארחי, וצריכה להיות השבועה אמנה שאינה מורכב. האחרונה מתפרסמת חב"ד והם מדת אמנון קאמניא (שעליהם בידר הרבי מהר"ם) קר שאינם בחשש מורכבים, ולכן יש לבחור בהם לבטחילה.

קח אתמנון הגאה בעיניו בצמחו ונמנומה (הרבי מהר"ם במדבר בדרך כלל בצורה המתכירה מערל), למנהגו יש לראונו שיהיה צחור ולא יתוק.

הסמל (באר סוף) על האמנון מתרחק של כ-40-50 ס"מ, וסובב אותו לאט לאט סיבב טעם (כאי לעשות סיבוב אחד ולהסתכל בחושך, ואחר כך לעשות סיבוב נוסף ולהסתכל בחלק החתום)

לא נראה נקודה שחורה (או נטה נקודה שחורה) או נטה (שחור) או לזנב מאוד

החלק החתום	האם הוא סגור?	סגור
	כמות	פחות
שתי נקודות	נקודה אחת	פטר
	נקודה אחת	פטר
נקודות	אם זה נראה ממור באופן בולט, גם אם זה במיעוט האחרון, זה עלול להיות פסול ולכן ממליץ להראות לרב מורה הוראה	
	נקודות הנמצאות במחית האמנון, מסביב לענף, לדעת רוב הפוסקים אינן מעכבות.	

פריים נוספים:

- א. לעיתים יש כחם של עלה - 'לענעלאר' זהו פטר, אך יש מקום להזר באמנון בני מכל.
- ב. ארבעים נקב או שישה חשש נקב - אין לקנות.
- ג. הקנה אמנון עץ פיעם, צריך להזהר שפיעם לא יפול, והוא בנוגע לענף, במקרה פיעם, של בזה כמה פריטים יש לברר על רב מורה הוראה.
- ד. הקנה אמנון בלי פיעם, יש לזוהר שאין נקטרי כן, ולא פטר בדרך או אצל הסוחר, אם יש ספק, להראות לתי שמתמחה בכך.

הזס

קנייה בשקית עם הכשר

בחר בהכשר מקובל, והידיים שכתוב עליהם "כלל השולש" (לא "רוני", בדעיבד גם "רוני" פטר) אורז השיעור הכשר בהדסים, צריך להיות לפחות 24 ס"מ (שיעור הגר"ח נאה)

אם יש 24 ס"מ כאילו - כשר ומחוד. אם רוב הקנים משולשים כשר (אין לכתחילה יש לזכות משולש בשיעור המלא של 24 ס"מ)

עמציית

בדוק, (מחלקו העליון של ההזס) האם העלים יוצאים באונות גובה ששהודד לא קטום מלמעלה

בדיקה

- יש לקנות בשקית עם הכשר, או מאדם שניתן לסמוך עליו, שאין חשש בל (שלא נקטפה משטח לרשותו, בלי לבדוק רשות)
- וזהו שטרעבר: 1. עם קנה ארום, 2. העלים משוך כנולד, 3. בלי פגיעות בלשטות, 4. לא קטומה למעלה
- בדוק שהעלים קיימים על הענבה (לשים לב לכיכר במחול החג ולהחליף במקרה הצורך)

קיים סוג של ענבה שמתני ירוק ואח"כ הופך לאדום, אין היות ולא תמיד ניתן להבחין האם אכן זו ענבה כזו, ממליץ כשמתחיל לברר, לקנות ענף אדום דווקא

זלוב

הסמל בראש הזלוב ובמר זלוב שגורה סגור בראשו (הבוטני נשיאני נהוג לקחת זלוב שעליו מחוברים עם "קוראי"), שעליו אינם מתכופים בראשם ("קונפלארי"), וישר (נתקוממים על שדות הזלוב, שאינה מתעקמת)

האם הוא סגור?	פחות	סגור
כמות	רוב העלה האמצעי פחות	פטר
כשר רק באין זלוב אחר	כשר רק באין זלוב אחר	פטר
פסול ליום הראשון	פסול ליום הראשון	

* שיש לברר ששדות הזלוב התיבה בנורה מהודסים והענבות ב-8 ס"מ לפחות

הגבה:

הגרה"ח הרב מיכאל ארשקר, רב קהילת חב"ד בית שמש
 הגרה"ח הרב שלמה הלפרן, רב קהילת חב"ד תל אביב
 הגרה"ח הרב משה קובנוביץ, רב קהילת חב"ד הר יונה
 תוספים זה אינו מהווה תחליף ליעוץ בפני ההלכה, ולפסקי דין "רב מורה הוראה"

מפעולותינו:

